

Kiss Gábor

Messzelátó

Fejezetek Írország XIX. századi történelméből

Írország történelmének egyik legmeghatározóbb tényezője Anglia s a vele való viszony. Az ország egész közép- és újkori történelme nem más, mint az angol hódítás elleni és az ország függetlenségéért vívott harc története. Sajátos földrajzi helyzete s a nagyhatalmi érdekvisszonyokban elfoglalt periférikus helyzete miatt az ír nemzet hathatós külföldi támogatás nélkül, egyedül vívta a harcot. Az ír szigetek hagyományosan angol érdekszférának számítottak. Hosszú harcok után az Oliver Cromwell vezette angol seregek 1649–1652 közötti hadjáratának eredményeképp a sziget Anglia birtokába került, amely vallási, politikai és gazdasági okok miatt egy sor diszkriminatív intézkedést hozott az írek ellen. Az országot gyarmatként kezelték, az ír érdekek, a katolikus vallás, az ír kultúra, a népnyelv és folkdór az angol hódítás és uralom kiterjesztésével együtt fokozatosan háttérbe szorultak. A XVIII. század vége felé, 1778-tól megkezdődött egyfajta enyhülés – főleg egyházipolitikai vonalon –, de ez nem érte el az írek által kívánt mértéket. Ekkor a harcot az ír bitokosok vezették, akik – John Mitchell, az 1848-as mozgalom egyik vezéralakja szerint – elsősorban saját érdekeik vezettek. Az elégedetlenség 1798-ban felkelésbe torkollott, melyet egy republikánus társaság, az Egyesült Írek szerveztek, lord E. Fitzgerald vezetésével. A felkelés bukása után a britek megkísérelték rendezni a helyzetet. A William Pitt vezette kormány a megoldást a katolikusok egyenjogúsításban látta, ezt nem sikerült elérni ezért a miniszterelnök 1801-ben lemondott. 1800-ban a parlament a felkelés ürügyén elfogadta az egyesülési törvényt, az Act of Union-t. A törvény szerint 1801 január 1-től a két ország egyesül s az új államalakulat neve: Nagy Britannia és Írország Egyesült Királyság. Az ország uralkodója az angol király. A londoni parlamentben hozott törvények feltétel nélkül, az írek véleményétől akár teljesen függetlenül érvényesek Írországban.

Az egyesülés után ugyanúgy folytatódtak a hátrányos intézkedések. Ezek hátrányosan érintették az gazdaságot is, mivel az országot Anglia élelmiszer szállítójává degradálta s nem fejlődtek az angol tőkének konkurenciát jelentő ágazatok. A kultúrában is maradtak diszkriminatív szabályok: három angol egyetem (Oxford, Cambridge, Durham) csak anglikán vallású hallgatókat fogadott. Először a londoni egyetem – „a Gower utcai istentelen intézmény” – nyitotta meg kapuit a nem anglikán vallásúak előtt. Az egyetemi oktatás vallási szempontból teljesen nyíltá csak 1871-ben válik, mikor Cambridge és Oxford egyetemét törvényileg kötelezik a nem anglikánok befogadására. A katolikus vallásúak egyenjogúsítását tűzte zászlajára az 1811-ben alakult Ír Katolikus Szövetség. A szervezet 1823-as tömegmozgalommá válása erőt adott az emancipációért vívott küzdelemnek. Ezt Daniel O’Connell vezette s ő volt az, aki a mozgalom segítségével eléri a katolikusok egyenjogúsítását. Az 1829-ben elfogadott Test of Act értelmében a katolikusok szavazati jogot kapnak, lehetővé válik számukra a hivatal viselés s a parlamenti munkában való részvétel. Ez a törvény azonban az ulsteri presbiteriánusok körében érezhető aggodalmat és ellenszenvet váltott ki. A törvény nagy jelentőségű volt, mivel ír földön a katolicizmus – Ulster területét kivéve – megőrizte egyeduralmát s ezzel a törvénnyel

jelentős erőket sikerült a ír politika mögé felsorakoztatni. Emellett a vallás köntöse alatt – mint ahogy az előbbiekből láttuk – sikerült a nemzeti erők jelentős csoportjait egy cél érdekében egyesíteni. A későbbi függetlenségi küzdelmeknek is gyakori jellemzője, hogy felszínen vallási ellentétnek tűnik, de valójában politikai ellentét. A protestánsok attól tartottak, hogy a katolikus többség legyőzheti őket. Aggodalmuk nem is volt teljesen alaptalan, mivel az 1830-as években az anglikán egyház hatalma fokozatosan csökkent. Az egyházadó, a dézsma miatt robbantak ki véres jelenetekbe torkolló megmozdulások a 30-as években. Az anglikán egyháznak – államegyház volta miatt – kellett beszolgáltatni az egyházi tizedet. Az írek azonban zömmel katolikusok voltak s így nem vették igénybe az anglikán egyház szolgáltatásait. Nem voltak hajlandók befizetni a dézsmát, amit az anglikán klérus természetesen nem vett jó néven. Adminisztratív s ha szükséges látszott, fegyveres erőt vett igénybe a tized behajtásához. Erőszakos jelenetektől sem mentes agrárháború bontakozott ki s az események mézárulásba torkollottak, míg 1837-ben a tory kormányzat törvényileg szabályozta a dézsma szedését. A protestánsok aggodalma mellett bonyolította a helyzetet, hogy Ulster volt Írország iparilag egyik legfejlettebb régiója s ez- valamint a vallás miatti viszonylagos lojalitása a koronához- fokozta a terület értékét s így a befolyását is az angol kormánynál. 1830-ban útjára indul egy antialkoholista mozgalom, ami főleg a vallásosabb írek körében ér el sikereket. Ez a mozgalom kettős haszonnal járt : erkölcsi fegyvert adott az ír politikusok kezébe, másrészt a lakatot tett a fecsegő részeg szájakra, ezzel is csökkentve az illegálisan dolgozók lebukásának veszélyét. A mozgalommal szemben álltak a világibb nacionalisták, akik szükségesnek tartották a gyenge szeszipar védelmét, amely az elmaradott gazdaság fontos bevételi forrása volt, másrészt szerintük az ír szokások bírálata szégyenfoltot jelentett a nemzeti virtuson.

Az emancipációs törvény nem elégitett ki mindenkit. Az új helyzetet kihasználni igazán csak a birtokosok, a tehetősebbek tudták, mivel ők kerültek a parlamentbe, ők töltötték be a hivatalokat. Az újabb megmozdulásokban már nem töltöttek be a korábbiakhoz hasonló jelentős szerepet. A törvénnyel elégedetlenek, a kompromisszumra kevésbé hajlók hozták létre 1832-ben a repeal mozgalmat. A *repeal* (= megszüntetés) fő célja az Angliával 1801-ben létesült unió felmondása s a független ír állam megalakítása. Ekkor az ír közállapotok nagyban hasonlítottak Kelet-Európa viszonyaihoz. 1841-es népszámlálás adatai szerint az ír vidéki lakosság fele a legrosszabb lakásviszonyok között élt: ablaktalan, egyszobás bádokkalyibákban. Ekkor épültek tömegesen az országban az ablaktalan viskók, mivel a házadót az ablakok száma szerint kellett fizetni. A szegénység miatt a bútor gyakran fényűzésszámba ment. 1837-es összeírás szerint a Donegal grófságbeli Tulkhobagh városának 9000 lakosa összesen 10 ágygal, 93 székkal és 243 számollyal rendelkezett. Másik végletet az arisztokrácia fényűző palotái képviselték. A városban ugyanilyen kirívóak a különbségek. A lakosság életszínvonalához hasonlóan a gazdaság is fejletlen volt. A sziget ércben és szénben csak elhanyagolható készletekkel rendelkezik, így még kevésbé adódott lehetőség a fejlett angol iparral szemben valamiféle ipari tevékenységre. A helyzetet súlyosbította, hogy a szigetet gyarmatként kezelték, illetve mezőgazdaságának az angolok által rákényszerített egyoldalúsága. Az agrárágazat fő profilja a burgonya- illetve az Angliát ellátó gabonatermesztés. A burgonyavész és a szabadkereskedelmi törvény előtt a kisparcellás gazdálkodás a legjellemzőbb, míg utána ezek fokozatosan tönkremennek, hogy átadják helyüket a nagy gazdaságoknak. A tendenciára jellemző, hogy 1841-

ben az 1-5 acre nagyságú birtokok száma még 310 436, 1851-re, alig tíz év alatt 88000-re csökkent a számuk. Hogy mi vezetett ide?

Legfontosabb ok a burgonyavész. 1841-től sorozatosan rossz termésű évek követték egymást Európa több részén is, amik az 1845/46-os burgonyavészben érték el a csúcspontot. Ez legsúlyosabb következménnyel a burgonya termesztésre szakosodott ír mezőgazdaságra hatott. A katasztrófálisan rossz termés ellenére az angolok továbbra is követelték a szokásos élelem kontingenst. A termés az ír lakosság ellátására elegendő lett volna, de az angol igények kielégítése miatt hatalmas éhínség súlytotta az országot.

Az 1848-ig tartó éhezésnek mintegy 1 millió halálós áldozatot követelt. Tömeges méretet öltött a kivándorlás. Már 1843-ban alakultak emigrációt segítő szervezetek, pl. a „katolikusok kivándorlását elősegítő társaság” nevű egyesület, amely részvénytársasági formában működött. Részvényesei csak ír katolikusok lehettek. 1/2 font értékű részvényeket bocsátott ki. A kivándorlás elősegítése mellett fontos célja volt a kivándoroltak letelepedésének megkönnyítése. Mindezek hatására Írország lakossága az 1841-iki 8,2 millióról 1911-re 3,2 millióra csökkent. Az addig is nehéz helyzetben lévő lakosság a válság hatására még jobban elszegényedett. A szegénység kezelésére hozta az angol parlament 1843-ban a szegénységi törvényt. A törvény két részre osztja a munkanélküli szegényeket. Egyik részüket azok alkotják akik nem képesek dolgozni- gyerekek, betegek, öregek, őket menedék helyeken helyezik el nyomorúságos körülmények közé. A munkaképeseket dologházba kényszerítik, ahol minimális ellátás mellett nehéz fizikai munkát végeztenek velük. Ezen intézmények fenntartásának fedezésére vetették ki a szegényadót. A törvénynek nagy ellenzéke akadt. Egyik fő problémát a korrupció okozta, mivel az beszédett összeg nagy részben a hivatali apparátus zsebébe vándorolt. A szegényházak felállítása is számos visszaélésre adott alkalmat. O'Connel javasolta, hogy csak 500 font feletti jövedelem fölött tegyék kötelezővé az adó fizetését. Felhívást tett közzé melyben követelte a telektizedadó teljes eltörlését, a haszonbér pontos megállapítását, védelmet és ösztönzést az ír ipar számára, általános és titkos választójogot és a szegényadó eltörlését. Emiatt perbe fogták s kénytelen volt új indítvány előterjeszteni, mely jobban megfelelt a brit vezetésnek. Közben az agrárválság mind jobban éreztette hatását. A súlyos helyzet láttán megmozdult Anglia és Európa, gyűjtések indultak Írország megsegítésére. Jelentős összeggel gyűltek össze. A pénz kiosztását azon ban felhasználták az ír kisgazdaságok tönkretételére : segélyt csak munkáért lehet adni és csak az kaphatott. aki túladdott minden 1/4 holdon felüli birtokán. Az 1846-ban hozott szabadkereskedelmi törvény szintén nem a kistermelőknak kedveztek. A gabonaárak csökkentek, de az adó változatlan maradt, így megnőtt a beszolgáltatandó mennyiség s ez, valamint az amúgy is rossz termés tönkretette a bérlőket és a kis parcellán gazdálkodókat. A bérlőket elűzték, a kis birtokokat felvásárolták. Az így kialakuló nagybirtokokkal kezdetét vette az ír mezőgazdaság kapitalizálódása. Az egykori tulajdonosok és bérlőknek csak kis részét tudták továbbra is az agrárszférában foglalkoztatni. Míg más országban a felszabaduló munkaerő a városokba áramlik és az iparban talál megélhetést, addig az ír parasztnak a gyenge nemzeti ipar miatt nincs ilyen lehetősége. A túléléshez a legnagyobb esélyt a kivándorlás kínálta. A hatalmas méreteket öltött kivándorlás, a „krumpli emigráció” miatt az újságok az ír kultúra eltűnéséről cikkeznek. Általánossá válik az angol nyelv használata, csak az elmaradottabb nyugati grófságokban őrzi egyedulalmát az ír nyelv, országszerte az angol lesz a hivatalos

nyelv. Az ekkor kezdődő lakosságcsökkenésnek csak századunk hatvanas éveiben sikerül gátat vetni. Kialakul az ír mezőgazdaság máig jellemző arculata, az állattenyésztés dominanciája, melynek az ország óceáni éghajlata is kedvez. Rendkívül megnövekedett az ún. agrárbűnözés. A kismiszett ír parasztok erőszakos cselekményeket hajtottak végre az adószedők, a birtokfelvásárlásokban közvetítő és azokon nyereszkeskedő ingatlanügynökök és a kis farmok felvásárlói ellen. Ezen mozgalmak összefonódtak a nacionalizmussal.

1848-ban a „smaragdszigetet” sem kerülte el az egész Európán végig söprő forradalmi hullám. A szervezkedés központja és vezetője az Ír Konföderáció nevű mozgalom, melynek élén Michael Doheny- a Fénian Testvériség mozgalom alapítója- valamint John Mitchell és William Smith O'Brian állott. Ez a szervezet az Ifjú Írország mozgalom és különféle szervezett polgári csoportok együttműködéséből jött létre. O'Brian a Konföderáció 1848 februári gyűlése elé terjesztette határozattervezetét, melyet a nyilvánosság elé szánt s amit a gyűlés el is fogadott. Eszerint tiltakoznak azon brit vádak ellen, melyek szerint a mozgalom a társadalom szétzilálására törekszik.

Kinyilvánították céljukat, hogy az osztályok összefogásával és a közvéleménynek az alkotmányos műveletekre gyakorolt nyomásával elérjenek egy ír parlamentet. Elvetnek minden, aaz országot polgárháborúba sodró törekvést és nem támogatnak semmiféle szembeszegülést az adók és a járadékok fizetésével. Tiltkozásukat fejezik ki az írek lefegyverzése ellen, mivel szerintük minden szabad embernek joga van fegyvert hordani. A programon látszik hogy a nyilvánosság számára, készült, mivel egy szót sem tartalmaz az ország függetlenségéről. Ennek ellenére a rendőrség félfigyelt O'Brianre s szemmel tartotta a vezetőket. A helyzet fokozatosan radikalizálódott.

Az United Irishman április 24-iki számában John Mitchell már arról ír, hogy „Írországot az írek számára”, vallási különbség nélkül. Elveti az ír földbirtokos osztállyal való szövetséget, mivel szerinte azok csak saját érdeküket nézik.

A fokozódó hatósági tevékenység ellenére a radikalizálódás nem állt meg. Ekkor még Európában is sikeresek a forradalmak, leverésük hónapok múlva következik be. Mitchell május 13-án írt cikkében nyíltan ki is mondja a végső célt: „a mi világunknak valamennyi számottevő része, tényezője és eleme ... egy és ugyanazon fényes cél fele törnek... az egy és oszthatatlan Ír Köztársaság felé.” Felhívja továbbá a lakosságot, ha ez a nap elkövetkezik, mindenki legyen fegyverben, mivel az ország gazdag, képes eltartani magát, de harcolni kell minden ír terményért.

Júliusban a francia felkelésre élesen reagáltak. A felkelést kommentáló írásban először elhatárolják magukat a kommunistáktól, majd elítéli a felkelés okozójának tartott francia szociális rendszert, ezen keresztül azonban az ír rendszer bírálatát fogalmazza meg. A szerző – T. D. Reilly – a cikk végén vonja le a számára legfőbb tanúságot a barikádharc sikeréről: a katonailag tapasztalatlan párizsi felkelők a túlerőben lévő képzett kormánycsapatokkal vívott 15 órás harcban 15 000 katonát öltek meg. Gondolatmenetének pedig a következő mondattal zárja: „ez a felkelők által harc képtelenné tett 15 000 ember pontosan kétszerese a dublini brit helyőrségnek – ez olyan tény, amit érdemes időnként emlékeztetünkben felmérni”. A hatóságok folyamatosan figyelemmel kísérték az eseményeket s nem csak a követelésekről, hanem a készülődő felkelésről is tudomást szereztek. Mielőtt beindultak volna az események, a vezetőket

letartóztatták és száműzetésre ítélték. Az összetartó erő nélkül maradt Konföderáció fokozatosan széthullott, s az általa megindított felkelést az angolok könnyűszerrel levertek. Szabadulása után Doheny 1861-ben egy európai körutat tesz, melynek során eljut Magyarországra is. Itt tanulmányozza a magyar harcmódot, részt vesz az országgyűlés ülésén. Itt arra az elhatározásra jut, hogy Írország számára is a helyes út egy nemzeti parlament kiharcolása. Nézetét azonban csak emlékirataiban írja le, így nem terjednek el szélesebb körben.

A liberális polgárság által alapított Bérlió Jogok Ligája a 48-as követelésekhez képest mérsékeltebb programmal lépett elő. Az angol parlament által kívánta megvalósítani a földkérdés biztonságát, vagyis hogy a birtokos ne kergethesse el önkényesen bérlióját, a bérelt föld szabad eladását, feltéve hogy az új bérlió vállalja a régebbi feltételeket és az igazságos járadék megállapítását, miszerint a járadékot a bérlió közösség állapítja meg. A felkelés során szétvert mozgalmakból és az USA-ban alakult fűnik – Finn MacCool ír szabadságharcos neve után – titkos szervezetéből jött létre 1858-ban az Ír Köztársasági Testvériség. Célja a független ír köztársaság megteremtése fegyveres felkelés útján. A szervezet fontos bázisa az Egyesült Államokban élő hatalmas ír közösség. Az 1861–1865 között folyó amerikai polgárháborúban mintegy 200 000 fűni harcol, akik így megszerzik a szükséges hadi tapasztalatot és fegyvereket. Az egész mozgalmat James Stephens fogja össze, aki visszautazik Írországra, segíteni a szervezkedést. A terv szerint az ő jeladására fog kitörni a felkelés, azonban túl sokat rétovizik, a terv lelepleződik, az angolok lecsapnak, a vezetőket súlyos börtönbüntetésre ítélik, a felkelés katonai parancsnokát, Kelley-t kivégzik. A sikertelen felkelések hatására egyre többen látják be fegyveres harc irreális voltát, növekszik a hajlam a megegyezésre. 1870-ben Isaac Butt előterjesztésével kezdetét veszi a Home Rule mozgalom, mely a börtönben lévő fűnik amnesztiájáért folytatott kampányból nőtte ki magát. Az előterjesztés lényege, hogy Írország kapjon önkormányzatot a brit koronán belül Ennek az elképzelésnek a fő képviselője az Ír Nacionalista Párt. A Home Rule-tette programjává az 1872-ben alakult Ír Önkormányzati Liga, melynek sikerességét jelzi, hogy nem sokkal megalakulása után már 60 képviselőt küldött a parlamentbe. A parlamentben azonban nem értek el számottevő sikereket, mivel mind a liberális, mind a konzervatív képviselők rendszeresen leszavazták az ír önkormányzatra vonatkozó beterveket. Változás akkor állt be az ír frakció tevékenységében, mikor a Nacionalista Párt színeiben Charles Parnell, egy protestáns ír birtokos került a Tisztelt Házba. Parnell maximálisan kihasználta a parlamenti politizálás által adott lehetőségeket: obstrukcióval gátolni a parlament munkáját, amíg az le nem mond az Írországra vonatkozó törvényhozási jogáról. Parnell egyre nagyobb befolyásra tett szert a képviselők között, majd saját pártjában is. 1877-re ő válik a Nacionalista Párt legelismertebb, legbefolyásosabb vezetőjévé. Ő tartja kézben szálakat, neki van a legnagyobb befolyása és tekintélye a britekkel folytatott tárgyalások során. 1879-ben felkéri a Michael Davitt által alapított Ír Földliga elnöki tisztségére, amit természetesen el is vállal. A Földliga segítségével megakadályozta az érleli díjak nagy mértékű emelését, s akciót szerveztek az árverésre kerülő farmok vásárlói ellen. Leghatásosabb módszertükké a teljes kiközösítés, a bojkott vált. A szó az angol Boycott kapitány nevéből ered, aki ellen először alkalmazták ezt a harci formát. Lényege, hogy senki nem vállalt nála munkát, cselédei elhagyták, nem szolgálták ki a boltban, a termést idegenekkel, rendőri védelem mellett tudta csak betakarítani, mivel a birtokosnál munkát vállalókkal szemben is felléptek, akár erőszakkal is.

Parnell és a Földliga ellen a hatóságok vádiratot adtak ki, összeesküvéssel vádolva őket. Az eljárást azonban kénytelenek voltak leállítani. Erre válaszul a kormány szigorított büntető törvényeket hozott, amelyeket az ír képviselőknek négy napig sikertül obstrukciójukkal hátráltatni s csak mentelmi joguk felfüggesztése után tudtak az angolok elfogadtatni. E törvény alapján a Liga vezetőségét és magát Parnellt is bebörtönözték. Erre a parasztok megtagadták a bérleti díjak fizetését, az ország a polgárháború szélére került. Az angol kormány kompromisszumra kényszerül: hajlandó felfüggeszteni a büntető törvénykönyvet, szabadon engedi a bebörtönöztötteket, bérlők állami segélyben részesülnek és elengedik nekik a tartozásaikat, ha a Földliga felhagy a bojkottal. Parnell 1881-ben beleegyezett a javaslatba.

A megegyezés ellenére a következő évben újra feszültté vált az ír–angol viszony. Májusban egy szakadár feni csoport emberei Dublinban meggyilkolták Írország újonnan kinevezett alkirályát és titkárát. Törvényt hoztak újabb megtorló intézkedések bevezetésére. Az esküdtbíróságok helyett felállították a rendkívüli büntető törvényszékeket, amelyek három évre átvették az ítélkezést. Közben a parlamentben felértékelődött az ír képviselők szerepe. A Gladstone vezette liberális kormány csak az ír honatyák megnyerésével tudta biztosítani kormánya számára a parlamenti többséget. Ennek azonban a Home Rule felkarolása volt az ára. 1886. április 8-án benyújtotta az ír önkormányzat javaslatát. Beszédében megszabta az önkormányzat feltételeit.

1. „A különleges adók kivetése teljhatalommal és egyértelműen Írország törvényhozásának kezébe kell hogy átmenjen.” ... 2. „A vámok és a fogyasztási adók teljes hozadékát Írország javára, adósságtételeinek teljes letudására, ennek megtörténte után mérlegének fizetésére és egy ír kinstárba való folyósításra tartalékolják, hogy az ír törvényhozó testület szabad rendelkezésére maradjon fenn.” ... 3. „Ennek a törvénynek a feltételeit nem másítsák meg, kivéven az ír törvényhozás részéről a koronához intézendő felirat esetén, avagy azt a másik esetet, amikor visszaállítják és működésbe hozzák a teljes gépezetet, amelynek segélyére az ír képviselők itt, míg a főrendek a Lordok Házában ülnek, úgy, hogy teljesen ugyan azon lehetőségeik legyenek alkotmányos jogaik védelmére, mint aminőkkel most rendelkeznek.” Kitért arra is miszerint a vámok és a fogyasztási adók kivetése megmaradna a brit parlament kezében. A bírakat a felelős ír kormány nevezze ki, elmozdításuk csak a törvényhozó testület mindkét házából származó együttes felirat esetén lehetséges. A továbbiakban a brit parlament pedig nem képviselné az íreket. A javaslat elfogadása nagy előrelépés lett volna mindkét fél részéről, mivel a további függetlenségi küzdelmeknek meg lett volna a tiszta politikai terepe és lehetőséget nyújtott volna a szuverenitás alkotmányos úton való elnyerésére. A szavazáskor azonban a konzervatívok egyértelműen a javaslat ellen szavaztak, míg a liberális tábor egy része a konzervatívokkal tartott és a törvényjavaslat elbukott. Pártjának és parlamenti frakciójának megosztottsága miatt Gladstone benyújtotta a lemondását. Ezek után Parnell ellen széleskörű kampány indítottak. Megvádolták az alkirály elleni merényletben való részvétellel. Mivel a vádak nem tudták hitelt érdemlően igazolni, magánéletébe kötöttek bele. Az állandó támadások kikezdte Parnell egészségét és 1891-ben meghalt. A Nacionalista Párt és az ír nemzet egy nagyjelentőségű vezetőjét veszítette el. Halálával pártja is mindinkább veszített jelentőségéből és a nemzeti mozgalom is jelentősen meggyengült.

Az 1893-ban alakult Gael Liga a gael-ír nemzeti nyelv és a visszaállításának programját tűzte zászlajára. Sikert azonban az angol hivatalos nyelvvel szemben nem értek el. 1898-ban a helyi közigazgatásba bevonják a ír polgárságot, de ennek ellenére folytatódnak az önkormányzati törekvések. 1900-ban a megegyezésre törekvők létrehozzák az Egyesült Ír Nemzeti Pártot, amely tulajdonképpen az újjászervezett Home Rule mozgalom. A párt meg is egyzik a britekkel. Léteztek azonban radikálisabb csoportok is. Az Ír Szocialista Munkáspárt J. Conolly vezetésével jelentősen megerősödik, mivel a tagságát alkotó munkások jelentős pozíciókat szereznek a szakszervezetekben. Követeléseiknek sztrájkjal adnak nyomatékot. Gazdasági és jóléti helyzetük javítása mellett az önkormányzat és a teljes függetlenség kivívását tűzték ki végső céljukká. Az önkormányzati törekvések fontos erőcentruma lesz az 1905-ben alapított Sinn Fein-mozgalom.

Felhasznált irodalom

- ☞ Emberiség Krónikája. Bp., 1992.
- ☞ Európa regionális földrajza. Szerk.: Probáld Ferenc, Bp., 1994.
- ☞ C. Desmond Greaves: Az ír válság. Bp., 1973.
- ☞ Kabdebó Tamás : A magyar-ír párhuzam és Arthur Griffith magyar történelmi forrásai. Századok 125. évf., 1991/3.-4. 309-331.
- ☞ Maron Ferenc: A három évszázados gyűlölet földje. Magyar Nemzet 25./1969. 202. sz.
- ☞ Pesti Hírlap 1843. évi évf.
- ☞ Martin Roberts: Európa története 1787-1914, Bp., 1992.
- ☞ Szőnyi Szilárd: Szent Patrick nyomában – Igen 4. évf., 1992/20, 18-19.
- ☞ Charles Townsend: Modernizáció és nacionalizmus. Világtörténet 1984/1. 50-64.
- ☞ Új- és legújabbkori egyetemes történelmi szöveggyűjtemény 1/ 2., Bp., 1970.
- ☞ Világtörténelmi Enciklopédia. 1. kötet, Bp., 1982.
- ☞ Voiht Vilmos: Bealoides. Ethnographia 100./1989. 1-4. 416-417.

Kákonyi Gellért

A „véres húsvét”

Írország, Dublin, 1916. április 24-30.

„... vitt a görög, szíve szakadt
 A lélek felsírt benne
 Lengyelország beleszakadt
 A hármas küzdelemben
 Az ír tízszer elbukhat
 De újfent a britre menne...”

Jhon Francis O'Donell: Mi végre¹

Az angol-ír ellentét 900 éves történetre tekint vissza. Az 1916-os „Véres húsvét” nyolcvan esztendeje mérgezi a két nép viszonyát. E dolgozat koszorú, az elesettek emlékére.

I. Előzmények

Az első világháború előtt Írország közel került a polgárháborúhoz, a lakosság többsége a sziget részére önkormányzatot követelt. Asquith londoni liberális kormánya az önkormányzatot az egész szigetre ki akarta terjeszteni, ez annyit jelentett volna, hogy bár az ország a Brit Birodalom része marad, s bizonyos gazdasági és katonai ügyekben aláveti magát az angol akaratnak, belső ügyeit a Dublinban székelő önálló ír parlament intézi.²

Írországot vallási kettéosztottság jellemzi, és a sziget északi részén lévő Ulster tartomány protestánsai inkább választották volna a fegyveres harcot, mintsem az egyesülést Írország túlnyomórészt katolikus másik felével, és a katolikus többségű dublini parlament fennhatóságát.

A világháború kitörésével az önkormányzat kérdését félretették, és minden ír lelkesen támogatta Belgium ügyét, és protestánsok-katolikusok egyaránt jelentkeztek a brit hadseregbe. Az Ulsteri Önkénteseket, akik előzőleg német támogatással felkelésre készültek, hivatalos egységekként átvették, szemben a katolikus Ír Önkéntesekkel, akik a törvényes jogukat követelték, velük az angol hatóságok nem törődtek. Az ulsteri „vörös kéz” hivatalos katonai jelvény lett, az „ír hárfát” nem ismerték el. Az Ír Önkéntesek közül 10 000-en (a 140 000-ból) elszakadtak és most már ők készültek felkelésre.³

Diplomáciai vonalon megindult az előkészítés. Pénzre volt szükségük, ezért *Eamon De Valera* (1882–1975, amerikai állampolgárságú ír, később haláláig az Ír Köztársaság elnöke⁴) és *James Connolly* (1868–1916, ír származású, de fiatalágát Skóciában tölti, majd Angliában magáévá teszi a szocialista eszméket, 1896–1903 között az Ír Szocialista Párt vezetője, amerikai emigrációjából visszatérve az 1913-as sztrájkharcot vezeti Dublinban, egyébként történet-író és ideológusa az ír munkásmozgalomnak⁵) – az Egyesült Államokba utazott. Útjuk eredményes, 5 millió dollárt gyűjt Írország részére.

Még egy nevet említenünk kell: *Sir Roger Casement*. 1864-ben Kingstownban, Dublin megyében született. Portugál Kelet-Afrikában (Mozambik, 1898–1900), majd Angolában, Kongó Szabadállamban (1901–1904) és Brazíliában (1906–1911) volt brit konzul⁶. Bár ulsteri protestáns család sarja, rokonszenvezik a római katolikus ír nacionalistákkal. 1913 végén segítette az Ír Nemzeti Önkéntesek (Irish Volunteers)⁷ megalakulását. 1914 júliusában New Yorkba utazik, hogy támogatást szerezzen, a britellenes erőknél. Útját 1914 novemberében Berlinben folytatta.⁸ A németek eleinte kedvezően fogadták az ír terveket, hogy katonáik szálljanak partra a szigeten, s itt nyissanak egy „második” frontot Anglia ellen.⁹ Németországban ír hadifoglyok közül próbált dandárt szervezni az angolok ellen. Próbálkozásai nem jártak sikerrel. Német tiszteket szeretett volna kapni a felkelés katonai vezetésére, de 1916 tavaszára a német hadvezetés feladja Írországra vonatkozó terveit, nem érzi magukat elég erősnek ahhoz, hogy partraszálljanak Németországtól messze. Erőiket Verdunnél összpontosítják...

Casement észbekap, hogy német segítség nélkül az 1916 húsvétjára tervezett felkelés eleve bukásra van ítélve, ezért 1916. április 12-én egy német tengeralattjárón Kiel-ből Írországba utazott, hogy a szervezkedést még időben leállítsa...¹⁰

II. „Esélyünk egy az ezerhez...”¹¹

1916. április 21-én a Kerry megyei Tralee-ben elfogtak egy törvényszéki hivatalnokot és egy postahivatalnokot¹² név szerint Austin Stack ügyvédi írnokot és Cornelius Collins postahiva-

talnokot fegyvercsempészs miatt. A tralee-i öbölben egy csónakot találtak munícióval és fegyverekkel megrakva az angol hatóságok.¹³ Az események felgyorsultak. Sir Roger Casement szintén Tralee mellett ért partot, de őt is elfogták, április 24-én vasárnap reggel a parton kóborolva¹⁴ az angol rendőrség letartóztatta, és azonnal Londonba vitték.

A párizsi „La Patrie” szerint Casement fegyvereket akart csempészni a partra. A lőszerküldeményt szállító hajót a parti őrség felkutatja, mire az elsüllyeszti saját magát.¹⁵ John MacNeill, az Ír Önkéntesek vezérkari főnöke lemondott, majd meggondolta magát és parancsba adta: a felkelés elmarad. Dublinban azonban a dolgok kicsúsztak a kezéből.

Vasárnap éjszaka merényletet követtek el egy vonat ellen, amely kirándulókkal Mayrborough mellett haladt el. Mikor a vonat kiindult erről az állomásról észrevették, hogy táviróvezetéke nincs rendben. A rendőrök átvizsgálták a pályát és megállapították, hogy táviróoszlopok fekszenek keresztbe a síneken.

Birrel ír államtitkár április 26-án jelenti, hogy előtte nap Dublinban súlyos zavargások törtek ki, a postaépületet elfoglalták, a távirati összeköttetés elvágva. A nap folyamán katonaság érkezett a curraghi táborból. 3 tisz, 4-5 katona, 2 rendőrtiszt meghalt, 4-5 tisz, 7-8 katona megsebesült. A Sinn Fein mozgalom híveinek veszteségeiről nem érkezett hír.¹⁶ Az április 28-i Népszava részletesen foglalkozik az ír forradalom eseményeivel.

Asquith angol miniszterelnök az alsóházban ostromállapotot hirdet Dublin és környékére. Szerinte vidéken nyugalom van, ám merényletekről is érkeznek hírek. Asquith szerint a helyzet kielégítő, a katonaság és a csendőrség drasztikus eszközökkel el fogja nyomni a forrongást. A felkelők a St. Stephens green teret (főpostahivatal) megszállva tartják. 11 főkelő vesztette életét. A házak tetejéről is lötték a csapatokat, Lord Lansdowne azt közölte, hogy a dublini kastély ellen is intéztek támadást a felkelők. (A.J.P. Taylor szerint 20 katona védte a kastélyt, a kormányzati központot, de a felkelők nem tudták bevenni.) Április 28-án egész Írországra kiterjesztik az ostromállapotot. Sir John Maxwell tábornokot bízzák meg teljhatalommal a rendcsinálás ügyében. Londonban óriási az izgalom, állítólag több ezer amerikai fegyvert tettek partra Írországra.

A vasútvonalak őrzésére 16 000 katonát mozgósítottak. A dublini helyőrség, melyet Belfastból és Angliából hozott egységekkel erősítettek meg, még kedd este sem volt képes kiszorítani a felkelőket a postahivatalból. Dublinban késő estére a King Bridge és a Duann állomás közötti ellenállást elvagták egymástól, a Sinn Fein főhadiszállását a Liberty Hall épületet az angol csapatok szétlövik és megszállják. A város környékéről Ardesből, Swordsból és Luskból új lázongásokat jelentenek.

Spring Rice washingtoni angol nagykövet névtelen levelet kapott, amelyben tudatják vele, ha az angol hatóságok nem úgy bánnak a letartóztatott és a Towerbe szállított Casementtel, mint más hadifoglyokkal, a Sinn Fein őt és az angol követség más hivatalos személyeit, és az Amerikában élő angol hivatalos személyeket halálra ítéli.

Az angol felsőházban április 28-án Middleton képviselő bírálata tárgyává tette a kormány kijelentését, miszerint ura a helyzetnek. Épp fordítva áll, szerinte a kormány megbízható helyről időben figyelmeztették a készülődő eseményekre. Már hónapok óta Sinn Fein testületek voltak a városban felfegyverezve, katonai kiképzést kaptak. A Sinn Fein-mozgalom terveit több

lapban hétről-hétre nyíltan hirdették. Pemberton Billinge azt javasolta az alsóházban Asquith-nak, hogy Casementet löjjék agyon! A miniszterelnök szerint ez most nem időszerű.

A Daily Mail bírálata: a kormánynak ez a kolosszális hibája (mármint a határozatlansága) minden más hibáját, amelyet a háború folyamán elkövetett, háttérbe szorítja. Meddig fogja még a nemzet túrni oly vezérek uralmát, akik nem vezetnek, cselekedni nem akarnak és krónikus határozatlanságban szenvednek...

A Manchester Guardian a dublini lázadás kitörését „kellemetlen epizódnak” tartja.¹⁷ Április 29-re megszűnt az összeköttetés Anglia és Írország között, az Írországból lévő külföldi közüldések el vannak vágva a londoni követségektől. French tábornok szerint, aki a felkelés leverését a helyszínen vezette, a katonai intézkedések kielégítőek. A Sackville street és a főposta környékén a felkelők elbarikádozták magukat. Lövöldözés folyik a törvényszéki épülettől északnyugatra. A fölkelés gócpontjai Galway és Enniscorchy grófságok. Killarneyből, és Goreyből is nyugtalanságot jelentenek.

Egy szemtanú a látottakról: „*A Sinn Fein néhány tagja minden alkalmat felhasznál, hogy a katonákra és a matrózokra löhessen. Amikor két kerékpáros haladt arra, a zendülők vaklövéseket adtak le rájuk. 3 órakor a postahivatal zászlórúdján két zászló volt, jobbról a Sinn Fein zöld lobogója, balról a sárga lobogó. A zöld lobogón sárga betűkkel ír nyelven ez a fölírás: Ír Köztársaság. A lázadók a zászlók kitűzését viharos örömrivalgással fogadták. [...] A rendőrséget az utcákról eltávolították, a szolgálatban nem levő katonáknak azt tanácsolták, hogy keressenek menedéket. Csütörtök reggel a város déli részén ahová a katonák kivonultak, heves puskatüzelés volt, amely egész napon át tartott. Egy angol ágyúnaszád (neve: Liffey) a kikötőbe érkezett és két lövést adott le a Sinn Fein által megszállt műhelyre. Utóbbiak a polgári lakosságot, úgy az angolokat mint az íreket nem bántották, ők csak a katonasággal, nyilván tehát a kormánnyal szemben tanúsítottak ellenállást. Fosztogatás nemigen történt. [...] Minden arra menőre aki a király egyenruháját viselte, rálöttek. A főpostára vezető összes utat elzárták. Csütörtökön a főposta körül drótsövényt vontak. A Sinn Fein 3 embere ott feltűzött szuronnyal állt őrt, de ezek megengedték, hogy a közönség a drót alatt átsuhanjon. Nyilvánvaló, hogy a lázadóknak igen jó szervezetük van, amelyet a város környékéről is támogatnak. A főpostára vezető mintegy 1000 távíróhuzalt elvágtek. [...] A postaépületben lévő Sinn Fein-tagokat egy nagyobb szállóból élelmezték. A lázadók a postán talált papír-, és ércpénzt a maguk céljára fordították.”*

Április 29-én még mindig birtokában voltak a felkelők a Jakobs-féle biscuit (keksz)gyárnak, amelyre a katonák ágyúkkal tüzeltek. Továbbá a postahivatal, és egy vasútállomást tartanak még a kezükön. Az utcai harcok miatt több üzletet kiraboltak.

Amerikában az ír zavargásokat feszült figyelemmel kísérték, az amerikai ír liga New York-i vezetősége nyilatkozatot tesz közzé, amelyben az ír amerikaiakat arra intik, hogy gondoljanak arra, hogy amerikaiak. A Maasboda című holland lap tudni véli, hogy Asquith elismerte, az ír helyzet nagyon komoly. Maxwell tábornok személyesen Dublinba utazott, megérkezése után a fölkelők körül szorosabbra vonták az ostromgyűrűt. A külvárosokban is erős őriséget állítottak föl. Ezeknek a feladatuk, hogy a felkelők ne menekülhessenek ki a városból a hegyek közé.

A Reuter jelentése szerint egész nap angol csapatok érkeztek Dublinba. A Secolo milánói

újság információt közöl arról, hogy lord Wimborne Írország alkirálya április 24-c óta a felkelők fogságában van.

French tábornok jelentése: „*Reggelre Dublinban a helyzet lényegesen megjavult. [...] A fölkelők a Wacksvillstreet táján még komoly ellenállást fejtenek ki. [...] házról-házra folyik a harc. A postahivatalt és a Wacksvillstreetől keletre lévő háztömböt a tűzvész elpusztította. A Kingsenden egybegyűlt felkelőcsapatot automobilokon odaszállított ágyúkkal elűztük. [...] Egy Pearse nevű felkelővezér a lábán megsebesült. Este érkezett a hír Pearse embereivel megadta magát. [...] Connolly felkelővezér hír szerint életét vesztette (mint utóbb kiderül a hír kacsá!). Ateury és Craughwell között felkelőbanda van. Enniscolphly táján is áll egy elsáncolt nagyobb csapat.*”

Az angol lapok szerint a Sirni Fein húsvétkor nagy gyakorlatot tervezett, de a hatóságok ekkor elfoghatták volna vezetőiket, s mikor rájöttek, hogy a rendőrség a nyomukban van, siettették a fölkelést.¹⁸

Április 30-án a fölkelést végleg elnyomták. A dublini lázadók akkor adták meg magukat, mikor a főpostaépületből kiűzték őket. A Sackville street felé vezető kijáratot őrző csapatok beszüntették a tüzelést. A felkelők parlamentereket küldtek az angolokhoz. Fegyverszüntetet kötöttek, majd Gearce, az ún. ideiglenes köztársasági kormány elnöke, aláírta a formális, feltétel nélküli megadást. Koppenhágában kelt jelentések szerint ágyúkkal és füstbombákkal támadtak az angolok, asszonyok és gyerekek is résztvettek a harcokban. Ennescourthy helységet a felkelők még hatalmukban tartják. Wexforthból egy lovasságból és tűzérségből álló osztagot küldtek ki 4,4 hüvelykes ágyúkkal a település ellen.¹⁹

III. A harcok mérége, és a megtorlás

Dublin óriási károkat szenvedett. A Sackville streeten okozott nagy károkon kívül az Abeystreeten is pusztulást állapítottak meg. Sok ház összeomlott, majdnem minden mellékcsera a küzdelem nyomát mutatja. Az összes kár, amelyet a házak égése okozott 300 000 Font sterling. A foglyul esett felkelők között asszonyok is voltak, férfiruhában. Kb. 1000 ember került azonnal a katonaság kezébe, őket Angliába vitték. A Times londoni levelezője 5000 főre teszi a zendülőök számát (A. J. P. Taylor 1200 főre teszi, más munkák 2000 főben állapítják meg).

A postahivatalban a felkelők 3 angol tisztet, 2 altisztet, és 5 katonát tartottak fogva, mikor helyzetük reménytelenné vált elengedték őket, ezzel szemben a felkelőket tucatszámra lötték agyon az angol csapatok...²⁰ Május 3-án Asquith miniszterelnök az alsóházban bejelentette, hogy Pearse, Clark, és MacDonagh ír fölkelőket, akik a köztársasági proklamációt aláírták haditörvényszék elé állították, halálra ítélték, s ma reggel agyonlőtték. 3 más fölkelőt 3 évi fogságra ítélték.

Az angol hadsereg is nagy veszteségeket szenvedett. Volt olyan ezred, amelyik tisztjei nagyobb részét elvesztette. A teljesen rommálított postahivatalban nagy számmal szuronyokat találtak, amelyeket nem Angliában gyártottak.²¹ Május 5-én Asquith az alsóházban közölte, hogy Casement perét a lehető leggyorsabban akarják elintézni. Roger Casement nővére Lansinghez az USA külügyi államtitkárához fordult segítségért, hogy ne ítéljék halálra Casementet. Lansing elutasította. Letartóztatott ír lázadók Angliába érkezvén: „Nos gyávák vagyunk-e? Isten veled Írország!” Május 8-án a dublini felkelés folyamán megölt polgárok

közül eddig 112 halottat temettek el, köztük 20 nőt. A munkáshiány miatt sokat közülük koporsó nélkül, puszta ruhában vagy takaróba burkolva temették el.²² Tovább folytak a kivégzések, Asquith miniszterelnöknek megjegyezték, hogy a folytonosan folyó kivégzések Írországból gyorsan terjedő elkeseredést és dühöt idéznek elő. Asquith válaszában teljes bizalmáról biztosította a házat Sir John Maxwell iránt, akít utasított, hogy a halálbüntetést „takarékosan” alkalmazza. Újabb 4 főkeltőt Dublinban fölbelttek, egyet 8 évi, hármat 5-5 évi, 16-ot 3-3 évi, kettőt 2-2 évi büntetésre ítéltek.²³

Bernard Shaw a *New Statesman* folyóirat hasábjain értékelte a forradalom eseményeit. Szerinte maguk a főkeltők is meg vannak elégedve azzal, amit elértek. Tudták pontosan, hányan vannak, tudták, hogy az ír nép többsége ellenük foglal állást, hisz fiaik az angol hadseregben harcolnak Európában, hogy a Home Rule (önkormányzat) életbeléptetésének ártani fognak, és a kormánynak minden politikai veszedelem nélkül ideirányítható csapatai vannak. Ha Roger Casementet (akinek szellemi erői hiányosak lehetnek, hazaszeretete, bátorsága, nemes jellege és önzetlen áldozatkészsége az, amiért kétségtelenül elismerést érdemelne). Pemberton Billing kívánságára mint hazaárulót kivégzik, akkor mint Irland hazafias vértanújának egyikét kanonizálják. Ha szentté avatják, ez a Sinn Fein részére a hívek újabb ezreit jelenti. Kétségtelenül elkövette a hazaárulást, megérdemli, hogy kivégezzék, de az ily bünt nem büntetik ilyen prózai módon.²⁴

Május 11-én Middleton és Westföth városokban zavargások törték ki, a városházákat megszállták. Tovább izzott az elégedetlenség. Asquith ígéretet tesz arra, bizottságot alakít a fennianus mozgalom felderítésére, arra azonban nem tesz ígéretet, hogy beszüntetnék az újabb kivégzéseket.

James Connolly-t a kórházban halálra ítélik, és a sebestültet széken a kivégzőosztag elé állították, társával együtt John Morlarmorth-szal kivégzik.²⁵ Bűnük az volt, aláírták a dublini ideiglenes kormány manifesztumát. A dublini Portobello kaszárnyában a katonai főparancsnokság tudomása nélkül 3 embert kivégeztek, köztük egy Skeffington nevű hírlapírót. A tisztet, aki az ártatlan hírlapíró kivégzésére parancsot adott, letartóztatták.²⁶ A *Corriere della Sera* és a *Secolo* olasz lap tudósítói az ír nacionalista fegyvertárát legalább 200 000 darabra becsüli, ezenfelül nagy mennyiségű munióval is rendelkeznek. Billon képviselő az alsóházban bírálja a nyilvánosság kizárását a haditörvényszék tárgyalásairól, és a kivégzések folytatása megmérgezi az ír nép lelkét. A lázadók vitézül és becsületesen harcoltak. Míg beszédét mondta, közbekiabálók megjegyezték, kitűnő volna, ha az összes brit katona oly vitézül harcolna, mint a főkeltők Dublinban.²⁷

Május 16-án megkezdődik Casement pere a Bow street-i rendőrbíróságon. A *New York Times* a kivégzéseket hihetetlen korlátoltság és ideges izgalom jelének mondja. A *New York Tribune* azt kérdi, vajon az angolok tudják-e, hogy az amerikaiak, akik a háború kezdete óta a szövetségesek mellett foglaltak állást, mily megdöbbenéssel és csalódással szemlélik Anglia írországi politikáját.

Június 29-én Casementet halálra ítélik. Nézzük a tárgyalás lefolyását. A londoni legfelső bíróság nagytermében tárgyalta az esküdttörvényszék az ügyet. A megelőző tíz évben egy tárgyalás sem vonzott ennyi nézőt. Korlátozott számban belépőket is adtak ki. Reading lordföbíró, továbbá Avory és Horridge bírák kevéssel tíz óra után foglalták el helyeiket. A védelem oldalán

Gavin és Duffy, valamint Doyles ügyvédek szerepeltek. A védelem szónoka A. M. Sullivan híres dublini ügyvéd.

A terembiztos monoton hangon felolvassa a vádiratot, tíz percig tartott. Majd:

– Sir Roger David Casement, mit szól ehhez? Bűnösnek érzi magát?

Sullivan föl pattan helyéről és tiltakozik, szerinte a vádirat nem tartalmaz a fennálló jogba ütköző bűncselekményt, mert a vádiratban megnevezett cselekményt Casement a királyságon kívül követte el, nem pedig olyan területen, amelyet a korona magáénak nevezhet. Hosszas vitakozás támadt, megismétlik Casementhez a kérdést, mire ő:

– Ártatlan vagyok! (ezután nyilatkozatot olvas föl, amelyben rámutat arra, hogy az íreknek sohasem ajánlotta, hogy a németek vagy a törökök pártjára álljanak, hanem mindig Írországért harcoljanak. Amidőn Németországot elhagyta, szegényebb volt, mint amikor odaérkezett. Soha pénzt nem kapott a németektől.)

A koronagyűlés, mint a közvád képviselője csak röviden beszél azokról a dolgokról, amikről már addig is szó esett. Sullivan védőbeszéde után az esküdtek tanácskozássra vonultak vissza, majd kihírdették a halálos ítéletet.²⁸ Augusztus 3-án miután a fellebbezését elutasították, Londonban a pentonville-i börtönben felakasztották, bár több befolyásos angol személyiség kegyelmet kért számára...²⁹

V. I. Lenin *Az övrendelkezés körül folyó vita eredményei* című cikkében foglalkozik az ír eseményekkel: „...felkelt Írország, amelyet kivégzésekkel igyekeztek térdre kényszeríteni a szabadságszerető angolok.[...] Az íreknek az a szerencsétlenségük, hogy nem lázadtak fel idejében, a proletariátus európai felkelése még nem érett meg...”³⁰

IV. Casement homoszexuális?

A brit hivatalnokok körében terjedni kezdtek Casement állítólagos naplói, melyek homoszexuális kapcsolatokat részleteztek. Eredetiségük éveken át vita tárgya volt, míg végül 1959 júliusában az angol belügyminiszter tudósok rendelkezésére bocsátja. Általában az volt a vélemény, hogy a kérdéses passzusok valóban Casementtől származnak... Többek szerint ez csak az angol kormányzat apró trükkje volt. 1965-ben Casement földi maradványait Írországba vitték és – állami temetés után – Dublinban temették el.³¹ Az 1916-os „Véres húsvétot” nem a katonai sikerei, hanem a brutális angol megtorlás avatta jelképpé az ír történelemben. Hősökké váltak az elszigetelt szabadságharcosok. William Butler Yeats, XIX–XX. századi ír költő az 1916-os felkelés emlékére az alábbi sírköfeliratot faragta:

„*Lovas, vess hűvös pillantást
az életre és a halálra és
haladj tovább...*”³²

Jegyzetek

1. Történelem: Ír költők antológiája. Szerk.: *Kabdebó Tamás*. Bp., 1988. 147.
2. *Martin Roberts*. Európa története 1900–1973. Bp., 1992. 112.
3. *A. J. P. Taylor*. Az első világháború képes krónikája. Bp., 1988. 110–112.
4. Világtörténeti Enciklopédia. Bp., 1983. 434.
5. *Jemnitz János*. Az ír történelmi tragédia háttere = Népszabadság, 1972. február 6. 4.
6. *Loránd Imre*. Ír kérdés? Angol kérdés? = Világosság 13/1972. 1. sz. 59–64.

7. Az emberiség krónikája. Bp., 1991. 861.
8. Britannica Hungarica. Bp., 1995. 3. köt. 670.
9. A XX. század krónikája. Bp., 1994. 196.
10. Britannica 3. köt. 670.
11. Európa története, 112.
12. Népszava, 1916. április 28. 4.
13. Népszava, 1916. április 29. 3-4.
14. A. J. P. Taylor, 110-112.
15. A XX. század krónikája 196.
16. Népszava, 1916. április 27. 3.
17. Népszava, 1916. április 29. 3-4.
18. Népszava, 1916. április 30. 6-7.
19. Népszava, 1916. május 3. 4-5.
20. Népszava, 1916. május 4. 4-5.
21. Népszava, 1916. május 5. 4-5.
22. Népszava, 1916. május 9. 2.
23. Népszava, 1916. május 10. 4.
24. Népszava, 1916. május 11. 5.
25. Népszava, 1916. május 12. 3.
26. Népszava, 1916. május 14. 3.
27. Népszava, 1916. május 15. 2.
28. Népszava, 1916. június 30. 5.
29. Britannica 3. köt. 670.
30. Michael O'Riordan: Lenin Írország történetében = Béke és szocializmus 13/1970 4. sz. 65-70.
31. Britannica 3. köt. 670.
32. Maron Ferenc: A három évszázados gyűlölet földje = Magyar Nemzet 25/1969 202. sz. 10.

Szebenyi Nándor

Terror Észak-Írországban

*Augusztus 14-én egy kis sétát
Tettünk a Bombay Streeten,
S kipróbáltuk a szart,
Amit találtunk itten.*

*Vittünk egy kis benzint, volt egy-két
Fegyverünk,
S a szarházi féniek
Fölálltak ellenünk.*

(Egy protestáns elítélt „költeménye”)¹

„Mi, angolok úgy érezzük, méltatlanul bántunk veletek. Azt hiszem, a történelem az oka.”²

Észak-Írország és a terrorizmus együttes említése minden bizonnyal az IRA akcióit juttatja mindenki eszébe. A helyzet viszont nem ilyen egyértelmű. Kétségtelen, hogy a katolikus csoportok előszeretettel emlegetik a múltban elszenvedett sérelmeiket, ám a történelmet nem

lehet felelőssé tenni napjaink erőszakos cselekedeteiért, nem lehet a „jogos” igények hangzatos jelszava mögé bújni.

II. Henrik (1154–89) 1166-ban megkezdi Brian Boru földjének meghódítását, 1171-ben Dublin alapításával állandósul az angol jelenlét a szigeten, évszázados öldöklést és csatározásokat indítva el. Az első diszkriminációs törvények 1367-ben születtek, mely kimondja, hogy az írek nem fordulhatnak bírósághoz, nem hallgathatnak olyan templomban misét, ahol püspök vagy apát celebrál, az angoloknak tilos írekkel házasodni, fegyvert, lovat írnek eladni, és tilos ír művészek pártolása.

1541-től az angol uralkodók már az Írország királya címet is viselik, 1560-ban pedig I. Erzsébet (1558–1603) próbálja bevezetni a protestantizmust, mely tömeges kivándorlásokat és zavargásokat okozott, s nemzeti hovatartozásuk jelként megmaradtak katolikusoknak.

Amikor I. Károly 1640-ben összehívja a parlamentet, megcsillan a remény az írek előtt, hátha sikerül lerázni magukról az angolokat. 1641-ben általános felkelés robban ki, megalakul Kilkennyben a Katolikus Föderáció 1642-ben, mely a harcok helyett az alkotmányos vita módszerét választja. Az angol polgárháború befejeztével azonban Cromwell Dublinban partra száll, és az országból mézárszéket csinál, 1649–58 között az ország lakosságának a száma felére csökken, nők és gyermekek ezreit adják el rabszolgának, csak a droghedai mézárulásban több mint háromezer ártatlan ember halt meg. A katolikusok földjeit protestáns, elsősorban skót telepesek kapják, ennek következtében Ulster területéről gyakorlatilag eltűntek az írek, épp ezért volt mindig, még ma is, Ulster a korona legerősebb támasza Írországban. 1798 januárjában ismét egy nagyobb felkelés robban ki, ezt június 21-én az angolok leverik, s e dátum mai napig a kétszáz éves északír Orange Order (Orániai Rend) egyik fontos ünnepe, minden évben hatalmas felvonulásokat tartanak, s attól sem riadnak vissza, hogy a katolikus gettókba menve provokálják az ott élőket.

1858-ban megalakul az Irish Republican Brotherhood (Ír Köztársasági Testvériség, IRB), mely 1916-ban megszűnik, helyére az 1917-ben alakított Irish Republican Army (Ír Köztársasági Hadsereg, IRA) lépett; szintén 1858-ban amerikai emigráns írek megalakítják a feniánusok szövetségét, melyet az 1867-es sikertelen felkelésük után az angolok felszámolnak. Az 1907-ben alakult nacionalista párt, a Sinn Fein az 1918-as választásokon elsőprő győzelmet aratott Írországban, már-már azt lehetett hinni, hogy 1916 húsvétja után talán a parlamentben történnek majd a csatározások, nem az utcán (megjegyzendő, hogy a Sinn Fein jelentése Mi magunk, nem pedig Egyedül vagyunk, ahogyan azt néhány igen eredeti magyar kútfő meghatározta; a sajnálatos tévedés oka talán a Sinn Fein egyik jelszava lehetett, a Sinn fein amhainn!, azaz Egyedül mi magunk!).

A századforduló táján azonban már egyre nyilvánvalóbb lett az a tény, hogy Írország „gyarmati” státusza tovább nem tartható fenn, talán ezért alakult meg a protestánsok „önvédelmi” szervezete, az Ulster Volunteer Force (Ulsteri Önkéntes Haderő, UVF). A húsvéti felkelés után az illegalitásba vonult ír kormányzat megalakította fegyveres önvédelmét, az IRA-t. Az 1919–21-es függetlenségi harc után kiküldött Ír Szabadállam megalakulását követően az IRA két részre szakadt, az egyik csoport az új állam hivatalos hadserege lett (az, amelyik elfogadta az angolokkal kötött egyezményt), a másik Eamonn de Valera vezetése alatt tovább folytatta a harcot a szétszakított ország egyesítéséért, s kezdte egyre inkább magát a Sinn Fein

földalatti mozgalmának tekinteni. Észak-Írországbán 1922-ben be is tiltották a szervezetet, ez Írországbán csak 1931-ben történt meg. Miután de Valera 1923-ban beszüntette a gerillaharcot, a már kettészakadt IRA-ban további szakadások történtek, kezdtek egyre inkább a terrorizmus eszközeihez nyúlni.³

A szórványos terrorcselekmények, sikertelen akciók után az IRA 1962-ben letette a fegyvert. Ebben közrejátszott az, hogy merényletek nem váltották be a hozzáfűzött reményeket, s az északír katolikus lakosság sem támogatta harcukat az unionista kormányzat ellen. Ebben az időszakban kezdte felütni fejét a szervezetben a kommunizmus eszméje, ennek egyik képviselője a korábbi harcok kudarcaiba belefáradt Cathal Goulding volt.⁴

* * *

„... *the bayonet flash / and the rifles crash...*”⁵ Az 1962-es fegyverletétel természetesen nem jelentette azt, hogy az IRA feladta volna korábbi elveit. A katolikus lakosság, amely korábban nem szimpatizált a terroristákkal, helyzete mit sem változott, egyre súlyosabb megkülönböztetések érték őket. A választókerületek határait is úgy jelölték ki, hogy a katolikusok lakta körzetekben is protestáns jelölt győzzön, „a katolikus nacionalistákat nem szomszédoknak, még csak nem is potenciális kormányzati partnereknek, hanem az ellenség megtestesülésének tekintették.”⁶

A 60-as években a helyzet polgárháborússá fajult, melyet csak tovább fokozott a B-Specials (B-Gárdisták), a Royal Ulster Constabulary (Királyi Ulsteri Rendőrség, RUC), az Ulster Volunteer Force (Ulsteri Önkéntes Haderő, UVF), az Apprentice Boys (Inaslegények), és a 60-as évek közepén létrehozott Ulster Protestant Volunteers (Ulsteri Protestáns Önkéntesek, UPV) nevű protestáns milíciák és félkatonai szervezetek garázdálkodása. A B-Specials ugyan az RUC kiegészítő egysége maradt egészen 1969-ig, az 1920-ban létrehozott szervezet feloszlásáig, ám a protestáns polgárok megnyugvással vehették tudomásul, hogy a B-Specials helyett máris alakultak újabb osztagok, bár ezek már nyíltan terrorista akciókban tüntették ki magukat.

Az 1912-ben alapított UVF Gustý Spence vezetésével újjáalakult, és 1965-től kegyetlenül irtotta a „kopaszokat”, de az IRÁ-t még ez sem tudta kényszeríteni, hogy ismét fegyverhez nyúljon. Az igazi kiváltó ok az volt, hogy a katolikus lakosság gyakorlatilag a „megtúrt állat” státuszába került, a lakáselosztási visszaélések, az állami beruházásokban való mellőzöttségük, a munkanélküliség (egy 1981-ből származó adat szerint a katolikusok körében a munkanélküliség 48 %, míg a protestánsoknál ez az arány 15 %, hozzáátéve azt, hogy a katolikusok a másfél milliós országban mindössze csak félmillióan vannak) hatására 1967-ben megalakították a Northern Ireland Civil Rights Association-t (Észak-Írországi Polgárjogi Társaság, NICRA), melyben protestánsok és katolikusok egyaránt részt vettek. A NICRA szervezte tömegdemonstrációkra a brit kormány és a megszámlálhatatlan lojalista hordák erőszakkal válaszoltak, „az így kialakuló láncreakció 1969 augusztusában a polgárháború peremére sodorta az országot.”⁷

A kialakult helyzetben az IRA ismét felvette a fegyvert, de egyben meg is osztotta, 1969-ben kettészakadt. Az Official IRA (Hivatalos IRA) a kompromiszsumokat kereste, s próbált végig a tárgyalóasztalnál maradni, ha fegyvert fogott, azt csak az IRA másik szárnyára fogta, míg a Provisional IRA (Ideiglenes IRA) a mai napig működő terrorszervezet maradt, az elmúlt 27 évben az IRA által elkövetett merényletek kivétel nélkül a Provisional IRA számlájára írhatók. 1969-ben pedig végképp elszabadult a pokol, a merényletek, a gyilkosságok, a verekedések mindennaposak lettek.

A UPV felmorzsolódása után Ian Paisley tiszteletes létrehozta a brit kormány segítségével (!) az Ulster Defence Regiment (Ulsteri Védelmi Ezred, UDR) és az Ulster Defence Association (Ulsteri Védszövetség, UDA) nevű bandákat, de hogy a lojalisták biztosak legyenek a dolgukban, 1973-ban létrehoztak egy újabb terrorszervezetet, az Ulster Freedom Fighters-t (Ulsteri Szabadságharcosok, UFF), mely talán a UDA mellett a legvéresebb horda Észak-Írországbán, s a UFF követte el a legtöbb felekezeti gyilkosságot.

A protestánsok, legyenek azok polgárok, politikusok vagy egyszerű orgyilkosok, előszeretettel próbálnak meg elbújni a „katolikus-protestáns különbözőség” nem túl vastag fája mögé, de ez már régen nem így van. A lojalisták (protestánsok) egyszerűen ellenségnek tekintik a republikánusokat (katolikusok), és igyekeznek őket az élet minden területéről kiszorítani, a republikánusok pedig megpróbálják kiharcolni azokat a jogokat, ami megilleti őket egy állítólag demokratikus országban.

Ebben a demokrácia legnagyobb múltú országában, legalábbis Észak-Írországbán, az egy ember – egy szavazat intézménye ismeretlen volt. A választójog gyakorlatilag a vagyontól függött, akinek saját tulajdonú ingatlana volt, az szavazhatott, az a vagyonos ember például, aki lakások bérbé adásából élt, az akár 15-20 szavazattal is rendelkezhetett. Az ún. Business-szavazat alapján pedig a vállalatok, üzemek is szavazhattak, melyek természetesen protestáns többségűek, de az a katolikus család, amelyik egy bármekkora méretű lakással rendelkezett, az már módosabbnak számított.

A katolikusok számára teljesen lehetetlenné vált a politikai képviseletük, szavazataikat gyakran megsemmisítették, ráadásul gúny tárgyává váltak, mert nem rendelkeznek a közhivatalok betöltéséhez szükséges erőkkel.⁸

A munkanélküliség, az infláció stb. természetesen az egyszerű protestáns embereket is éppen úgy sújtotta, mint a katolikusokat, ám a dolog pikantériája az, hogy ezek az egyre szegényebb protestánsok lettek a „legvadabb” antikatólikusokká, másra nem volt szükségük, csak bűnbakra. Ezt sikerült is megtalálniuk, és éppen az ő vakságuk okozta a „bogsidei csatát” is 1969. augusztus 14-én. Az eredmény nyolc halott, köztük 6 katolikus.⁹

Bernadette Devlin – polgárjogi harcos, már egyetemista korában parlamenti képviselő

1969 augusztusában Derryben és Belfastban harcokká fajult a korábbi zavargás, heten életüket veszítették, és a sérültek száma meghaladta az ezerhatszázát. A brit miniszterelnök, Harold Wilson, augusztus 14-én brit csapatokat vezényelt Észak-Írországra.¹⁰

A brit kormányzat talán itt követte el a legnagyobb hibát, az IRA és a polgárjogi harcosok nem tudták másképp értelmezni a dolgot, mint az ország katonai megszállásaként, és valljuk be, némileg jogosan. Az 1972 januárjában történt megszállásért, ahol egy derryi felvonuláson 13 ember lelte halálát, köztük tizenévesek („véres vasárnap”), egyértelműen a katonaság tehető felelőssé.

1971. augusztus 9-én Faulkner északír miniszterelnök bevezeti a gyanúsítottak vádemelés és ítélet nélküli internálását, és ha szükséges, kénváltását. A rendelet életbe lépését követő hat hónapban 2537 (!) ily módon börtönbe vetett ember létezett Észak-Írországra, természetesen zömében katolikusok.¹¹

Paradox módon a hetvenes évek elején éppen a brit hadsereg „népszerűsítette” az IRÁ-t. Az ártatlan katolikusok meggyilkolása, a polgári lakossággal szembeni indokolatlan agresszió, a folytonos házkutatások miatt az IRA egyre népszerűbb lett a katolikusok körében, ezzel megszerezte azt a támogatottságot, ami a „hőskorban” megvolt.

A Westminster azonban továbbment, 1972. március 24-én megszüntette a Stormont-kormányzatot (az északír parlamentet), és bevezette a közvetlen londoni uralmat. Ezek után nehéz volt megmagyarázni, hogy mindezt a „béke és a rend” érdekében kellett megtenni, bár az igazi kiváltó ok, hogy Faulkner megtagadta a Londonnal való együttműködést biztonsági kérdésekben, erre a brit miniszterelnök, Edward Heath feloszlatta az északír parlamentet. 1972. július 21-én („véres péntek”) az IRA Belfastban huszonkét bombát robbantott, melynek eredménye tizenegy halott és százharminc sebesült lett.

1973-ig tart a Provisional IRA történetének első szakasza, ekkor kezdi el a harcot Seán MacStiofáin vezetésével, aki úgy gondolta, hogy elég a végenincs kompromisszumos javaslatokból, a brit kormányzat csak az időt húzza, viszont ez az ágában sincs bármit is tenni a békés rendezés ügyében. Ezért lett az IRA jelképe a hamvából feltámadó főnix.¹² Persze nemcsak az IRA kezdte meg ekkor újra akcióit, hanem a lojalista csoportok is. Az ezekre adott „válaszok” elszaporodása miatt a brit kormányzat kénytelen volt tárgyalni MacStiofáinnal, aminek eredményeképp a UDA és a UFF a végső leszámolásra készülvén egyre több orgyilkosságot hajtott végre, ráadásul olyan katolikus polgárok estek áldozatul, akiknek semmi köze nem volt az IRÁ-hoz, egyszerűen csak nem lojalisták voltak.

MacStiofáin elfogása után Joe Cahill lett az IRA főnöke, majd őt Seamus Twomey és David O'Connell követte. Ekkor kezdődött az IRA történetének újabb fejezete, akcióik nagy része Nagy-Britanniára összpontosult. Ebben a szakaszban, 1974-ben ismerte el a brit kormányzat a Sinn Feint legális politikai erőként, ám ugyanezen évben, november 30-án betiltotta az IRÁ-t mint szervezetet Nagy-Britanniában. 1974-től, O'Connell idejében a szervezet mintha kifulladt volna, viszonylagos béke uralkodott Észak-Írországra („csak” kb. 450 ember halt meg ebben az időben valamilyen terrorcselekmény áldozataként), sőt O'Connell az Eire Nua (Új Írország) politikai programját is kidolgozta, mely szerint Írország, Ulstert is beleértve, föderációként működne, ahol a protestánsok némi autonómiát is élvezhettek volna.¹³

1976-ban az IRA egyik akciója során, egy protestáns munkásokat szállító autóbust megállítottak, s 10 embert meggyilkoltak, oly nagy felháborodás történt még a katolikusok körében is, hogy a szervezet támogatottsága szinte a nullával volt egyenlő. Ezt követően az IRA átalakította szervezetét, a klasszikus sejtrendszerű felépítést véve mintaként, aminek a lényege, hogy nem a lakóhely számít a szervezeti felépítésben, hanem a szakértelem, és senki sem ismer senkit, aki nem a saját sejtjébe van beosztva, ezáltal gyakorlatilag az IRA még a besúgások miatt sem tud teljesen megszűnni.

1976-ban a dublini angol nagykövetet, Christopher Ewert-Biggst az IRA meggyilkolja, majd kiad egy olyan nyilatkozatot, mely szerint „az angol vezetőrétegnek Írország bármely pontján talált akármelyik képviselőjére, legyen az katona, rendőr vagy polgári személy, figyelemzetés nélkül könyörtelenül lesújtunk.”¹⁴ Tulajdonképpen ezzel kezdődik a Provisional IRA történetének egy újabb szakasza. A vezetést fiatal, radikális belfastiak veszik át, Rory O'Brady mellett a két alelnök David O'Connell és Gery Adams (ő 1983-ban a Sinn Fein elnöke lett, s a mai béketárgyalások egyik fontos szereplője), akik a hosszú, klasszikus gerilla-hadviselésre rendezkednek be, ismervén a brit kormányzat kivárázó jellegű politikáját, vagy inkább taktikázását.

1977-ben Ian Paisley általános sztrájkot rendel el, a munkásokat a UDA segítségével próbálja megfélemlíteni, retorikájában pedig úgy érvel, hogy egy általános munkabeszünetet majd felrázza Londont, és megpróbál a béke érdekében tenni is valamit. A tiszteletes szavai természetesen megtévesztőek, ő nem a békét szerette volna kicsikarni Londonból (nem is sikerült neki), hanem a katolikus „csöcselék” teljes kiűzetését Észak-Írországból.

Az északír helyzettel látványosan 1978-ban foglalkozott nemzetközi szervezet. Az Amnesty International június 13-án kiadott jelentése alapján a deportáltak, politikai foglyok 70-80 %-a ellen nincs semmiféle bizonyíték, a bírák a rendőrök által kivert „vallomások” alapján ítélik el őket, s természetesen a foglyok szinte kivétel nélkül katolikusok.

A látványos és kegyetlen akciók azonban folytatódtak mindkét oldalon. 1979. augusztus 27-én az IRA megöli a királynő unokafivérét, Lord Mountbattent egy Írország partjainál horgonyzó hajón, és az akcióval szinte ugyanabban a pillanatban, máshol, 18 brit katonát is meggyilkolnak.

Alig telik el néhány hónap, és a hírműsorok főszereplője ismét az IRA, pontosabban annak néhány elítélt tagja. 1981. március 1-jén elkezdődik Bobby Sands és társai éhségstrájkja, mellyel az ún. Special Category Statust, politikai foglyokként való elismerésüket akarták kivívni, de később már avval is megelégedtek volna, ha civil öltözetet kapnak a börtönben. Margaret Thatcher természetesen hallani sem akart a terroristák követeléseiről, és elintéztettek tekintette a dolgot, hiszen mindenki saját elhatározásából kezdett el éhezni, és különben sem fog a kormányzat közönséges bűnözőknek engedményeket tenni. Bobby Sands éhségstrájkja május 5-én halállal ért véget, még a pápa külön kérésére sem volt hajlandó abbahagyni azt. 1981 augusztusának közepén még öt éhségstrájkoló bírta, s Kewin Lynch, Kieran Doherty is több mint hetven napig (!) bírta az éhezést.

Az 1954-ben született Bobby Sandst 1976-ban ítélik el 14 évre, mert egy olyan autóban utazott harmadmagával, amelyben egy töltetlen pisztolyt találtak egy ellenőrzés alkalmával. Elgondolkodtató, mint ahogyan elgondolkodtató az is, hogy egy Kenneth Shields nevű UDA

terrorista lakásán tartott házkutatás alkalmával három pisztolyt és mintegy háromszázkilencven lövedéket talált a hatóság, az ezért járó büntetés két év felfüggesztett lett.¹⁵ Thatcher ugyan nem tett engedményeket a raboknak, de evvel az Ír Köztársaság szembefordult Londonnal, szinte nyíltan szimpatizált az éhségstrájkolókkal, sőt Michael O'Leary, az ír miniszterelnök helyettese még egy ilyen kijelentést is megkockáztatott: „ha Nagy-Britanniának más miniszterelnöke lenne, az ügy már megoldódott volna.”¹⁶ Az éhségstrájk ideje alatt az IRA nem maradt tétlen, 1981 márciusa és augusztusa között 51 ember esett áldozatul különböző merényléseknek, közte tíz rendőr, nyolc katona és öt UDA tag, a sebesültek száma elérte az ezret; az anyagi károk értékét már nem is számolták. A brit kormányzat pedig saját maga avatta nemzeti hőssé az éhen halt rabokat hajthatatlansága miatt.

Amíg az egész világ egyenes adásban nézhette Bobby Sands és társai tiltakozását és halálusját, mégsem ez volt a republikánus „szabadságharcosok” leglátványosabb akciója. 1984 októberében Brightonban tartották kongresszusukat a brit toryk, és gyakorlatilag az egész brit kormányzat. 12-én hajnali három óraker azonban a Grand Hotel épületét hatalmas robbanás rázta meg, a hatalmas épület V alakban „szétnyílt”, négyen lelték halálukat, Margaret Thatchernek azonban szerencséje volt, néhány pillanaton múlt csak az élete. Az IRA viszont elszámította magát, vagy csak a szerencse az oka, de ha a terroristák számítása bevált volna, úgy Nagy-Britanniának új kormányt kellett volna felállítania.

A robbantások, merényletek, orgyilkosságok csak követik, követik egymást, minden ilyen cselekmény „csak” válasz a másik fél egyik akciójára, s a 80-as években még úgy tűnt, hogy ennek nem is lesz vége. Az elmúlt huszonhat év mérlege: kb. 3200 halott, több tízezer sebesült, és óriási értékű anyagi károk.

* * *

*Beidh Ár Lá Linn*¹⁷ – A hosszú harc azonban kimerítette az embereket, legyenek azok lojalisták, vagy akár katolikusok. A rengeteg terrorszervezet elvesztette támogatottságát, így működésük kissé anakronisztikussá vált. Talán éppen ezért döntött úgy az IRA 1994 augusztusában, hogy feltétel nélkül leteszi a fegyvert, a UDA egy hónappal később ugyancsak megtette, s elkezdődött a tárgyalás a majdani béketárgyalások feltételeiről. A brit kormány feltétele a tárgyalások megkezdésére az IRA fegyver-beszolgáltatása lett volna, a protészta bűnözőkről azonban London hallgatott. Az IRA természetesen nem szolgáltatta be arzenálját (lett volna mit, egy terroristára 1978-

ban kb. nyolc kézfegyver jutott, nem beszélve a rakétákról stb.¹⁸), s így fordulhatott az elő, hogy 1996-ban néhány IRA aktivista újra felvette a harcot.

1996. június 10-re egy olyan találkozót hívtak össze, ahol az összes érdekelt fél részt vesz (ha az IRA, és csak az IRA beszolgáltatja fegyvereit), de addig, amíg a brit kormányzat érdemben semmit sem tesz a békés rendezés ügyében, addig még Észak-Írországból sokáig fogják énekelni, hogy

„... some men fight for silver
And some men fight for gold
But the IRA are fighting for
The land that the Saxons stole.”²⁹

Jegyzetek

1. Holland, Jack: Túlon túl hosszú áldozat. Európa Könyvkiadó, Bp., 1985. 72.
2. Joyce, James: Ulysses. Európa Könyvkiadó, Bp., 1986. 27.
3. Benke József: Fényes Ösvény, Szürke Farkasok, Fekete Szeptember. Magvető Kiadó, Bp., 1989. 107.
4. Holland, 273.
5. Részlet a The Merry Ploughman című ír népdalból, jelentése: *a bajonett ragyog / a puská ropog...*
6. Gearty, Conor: Terror. Holnap Kiadó, Bp., 1994. 175.
7. Holland, 272.
8. Gearty, 176.
9. Benke, 112.
10. Gearty, 177.
11. Sugár András: Meddő fa, kráterek. in: Magyarország 1971/45. 9–10.
12. Benke, 113.
13. Benke, 116.
14. Patak Károly: Kráterben. in: Magyarország 1976/31. 11.
15. Acél Endre: „Nyakas, érzéketlen...” in: Magyarország 1981/33. 9.
16. uo.
17. Ír (gael) nyelvű felirat egy belfasti ház falán, jelentése: Eljön a mi napunk.
18. Benke, 120.
19. Részlet a The Merry Ploughman című ír népdalból, jelentése: *néhányan ezüstért harcolnak / Néhányan aranyért / De az IRA azért a földért harcol / amit a szászok elraboltak.*